

De Halsbandparkiet in Haarlem: een volledig geïntegreerde allochtoon!

Gert Baeyens

De Halsbandparkiet in West-Europese opmars

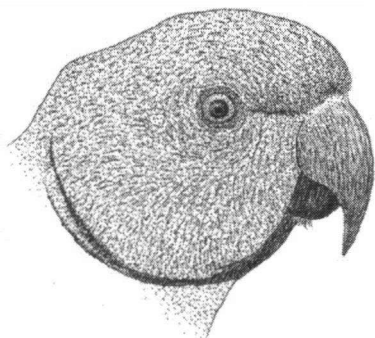
U kent het dier vermoedelijk al; fel groen met rode snavel en de mannen hebben een zwart-roze 'halsband' om. Maar er zijn inmiddels nog twee kwekersvarianten gezien: de felgele 'Lacewing' en de schitterend blauwe 'Witkoppastelblauw'. Ze eten van alles maar vooral fruit, noten, zaden en knoppen. In de winter plunderen ze met graagte onze voedertafels. Ze slapen op een gemeenschappelijke roestplaats. In de winter zijn de aantallen maximaal, omdat dan alle vogels daar overnachten. In de lente blijven de broedende vrouwtjes in hun nestholten en zijn de aantallen op de slaapplek kleiner. Ze broeden in hopen, die ze inpikken van andere soorten en soms eigenhandig (eigen-snavelig) vergroten of uithakken. Dat laatste kan desastreus zijn, zoals bij een groot bouwproject in Duitsland, waar isolatiemateriaal massaal werd aangepakt door een zich vestigende kolonie.

In 2004 bedacht SOVON het jaar van de Halsbandparkiet, om zoveel mogelijk waarnemingen uit heel Nederland te verzamelen. In het SOVON-nieuws van maart 2005 maakte Harvey van Diek de balans op. Van de 574 'gewone' meldingen kwamen ruim 500 uit de Randstad, vooral uit Amsterdam en Den Haag. De inburgering van deze allochtoon lijkt echter onstuitbaar verder te gaan, want ook uit Drenthe, Texel en Zuid-Limburg zijn waarnemingen doorgestuurd.

De landelijke slaapplekstellingen leverden meer dan het dubbele op van de tellingen eind jaren negentig. Toen verbleven in de Randstad een kleine 1000 parkieten, vooral in Amsterdam en Den Haag. In 2004 was het totaal 5400 en dat is, vanwege die hevige regens, beslist een onderschatting. De boodschap is duidelijk: Nederland wordt gekoloniseerd door Halsbandparkieten, of we dat nu willen of niet. Let op, die 5400 is de som van broeders en niet-broeders. Dat is dus veel meer dan de 250 broedparen die Sander Pieterse en Wil Tamis voor 2001 vermelden in *Het Vogeljaar* (Pieterse & Tamis, 2005).

In Schalkwijk zaten tijdens de landelijke slaapplekstelling van 12 november 2004 67 exemplaren. Dat zijn de waarnemingen die Erik Wokke

persoonlijk op die vreselijke regenavond heeft genoteerd. Hij wist zo goed als zeker dat er door het slechte weer een paar groepjes waren blijven hangen in voorverzamelbomen onderweg. Op de proeftelling van 8 oktober 2004 waren immers 95 à 100 halsbandjes geteld door Fred Cottaar, min of meer vergelijkbaar met de 92 stuks die Erik telde op 11 december. Dit was ruim drie maal zoveel als de telling van tien jaar daarvoor. De aantallen blijven nog stijgen (zie hieronder).

Portret van een mannetje. Roy Slaterus

In België, Duitsland, ZO-Engeland, Italië en het Iberisch schiereiland blijkt de Halsbandparkiet ook toe te nemen in aantal (Lever, 1997). Het grootste deel van de parkietpopulaties bevindt zich tot nu toe in de steden, maar de Britse populatie is zich geleidelijk naar het platteland aan het uitbreiden (Butler, 2003). Ook in België worden steeds meer broedgevallen buiten de Brusselse agglomeratie

gemeld (mond. med. Strubbe). Het is overigens niet zo dat alle steden ineens vollopen met deze exoten. Vestigingen beginnen heel lokaal met een mini-invasie, meestal door het loslaten van tamme individuen. Van daaruit slaat de verspreiding stukje bij beetje over naar naburige gemeenten. In Nederland ligt het accent nu nog rond Den Haag, Amsterdam en Haarlem, al is in 2005 ook Alkmaar bereikt. Groningen en Nijmegen zijn nog niet aan de beurt. Zo gaat het ook rond Brussel (Anselin & Segers, 2004) terwijl Gent, Brugge en Luik nog 'leeg' zijn. Tot nu toe lijkt onze Halsbandparkiet zich te beperken tot de bebouwde kom maar we hebben geen zekerheid dat deze allochtoon straks niet zal aarden op het platteland. In Weesp hangen ze ook rond bij boerderijen buiten het dorp, net als midden in Meijndel. En dan zijn de rapen gaar, of niet? Treedt er nu wel of niet nestconcurrentie op met onze autochtone hollenbroeders? Zijn er nog andere nadelige consequenties van de toename in aantallen te verwachten?

Vlaams onderzoek naar nestconcurrentie

In 2003 en 2004 inventariseerde Diederik Strubbe alle parken in en rond Brussel. De meeste bossen worden nog ouderwets gedund en het aanbod van natuurlijke nestholtes is daardoor erg laag. Mezen, Boomklevers, Spreeuwen en Kauwen zijn daar totaal afhankelijk van hun holteleverancier, de Grote Bonte Specht. In 1974 zijn in Brussel de eerste Halsbandparkieten losgelaten en jawel, de populatie groeide uit tot ca. 7000 vogels in 2005. "Dat wordt strijd", dacht Strubbe en hij zette een gigantische telling op naar alle hollenbroeders in 44 parken in een gebied van 20 bij 20 km rond een grote slaappleaats aan de oostrand van Brussel (Evere). Hoe meer holtes in een park, des te meer parkieten; geen onverwacht resultaat. Er waren echter ook parken zonder parkiet. Die verschillen in parkiet-dichtheid vergeleek Strubbe met de dichtheden van de overige holbewoners. Koolmees, Pimpelmees en Spreeuw leken geen last te hebben van de Halsbandparkiet. Althans, er was geen verband tussen hun broeddichtheid en de dichtheid aan parkieten. Bij de Boomklever was dit verband echter negatief. Hoe meer halsbandjes, des te minder Boomklevers.

Wat zegt zo'n getal? In theorie kan een Halsbandparkiet het metselwerk van de Boomklever gemakkelijk wegnagen als hij de broedholte wil kraken maar Strubbe vermeldt daar geen directe waarneming van. Bedenk echter dat parkieten hun nestholten veel vroeger in het seizoen al in bezit nemen. Dan zijn Boomklevers hoogst waarschijnlijk niet in staat om Halsbandparkieten uit hun woning te verjagen.

Net zo theoretisch is het negatieve verband tussen de dichtheid aan Grote Bonte Spechten en Halsbandparkieten. De cijfers zijn statistisch OK maar Strubbe was zelden getuige van een echte ruzie tussen een specht en een parkiet. Wie 't eerst komt, die 't eerst maalt? Als er al een nestgevecht is waargenomen, lijkt dit zowel in het voordeel van de 'GBS' als van de 'HBP' te kunnen uitkomen. Qua lichaamsgewicht en grootte, is de Halsbandparkiet dominant over de specht. Is de specht echter als eerste bewoner de rechtmatige eigenaar van een holte, dan lijkt zijn territoriaal gedrag hem extra felheid te geven, waar een Halsbandparkiet voor terug deinst (mond. med. Erik Wokke). Parkieten en Kauwen ruziën ook wel om nestholtes en als het er fel aan toe gaat, winnen de Kauwen het vaakst, zeker als de paartjes samenspannen (mond. med. Diederik Strubbe & Erik Wokke).

Het gecijfer moet dan ook gezien worden als een impuls om verder te kijken en dat is precies wat Diederik Strubbe nu in zijn vervolgstudie doet. Hij heeft geprobeerd om in Nederland ook meer animo te verkrijgen voor onderzoek aan deze soort maar tot nu toe lopen wij nog niet zo van stapel. Ook Pieterse en Tamis pleiten voor meer onderzoek. Als er namelijk concurrentie zou bestaan tussen Grote Bonte Specht, Boomklever, Kauw en Halsbandparkiet, dan zou men verwachten dat de inheemse soorten in

aantal zouden dalen op locaties waar de parkieten toenemen. In drie gebieden rond Den Haag vonden zij echter het tegenovergestelde! Waar de Halsbandparkiet toenam, gold dat eveneens voor Grote Bonte Specht en Kauw. De Grote Bonte Specht nam overigens ook toe in gebieden zonder parkieten; dat maakte allemaal geen verschil. Kortom, we weten dus niet hoe het zit. Waar heeft een Halsbandparkiet zijn invasie-succes aan te danken? Waar gaat zijn voorkeur naar uit en welke lange termijn gevolgen heeft de opmars van deze exoot?

Schade aan (fruit)bomen?

Onze Haarlemse stadsecoloog, Dik Vonk, stelde mij onlangs de vraag: vreten de Halsbandparkieten nu werkelijk zoveel boomknoppen? Het antwoord ben ik nog steeds schuldig maar uit het buitenland zijn meerdere schademeldingen bekend. In India foerageren ze soms massaal in plantages en fruitboomgaarden, en in de buurt van Londen werd in 2002 een hele wijngaard geplunderd. In Brussel wees gericht onderzoek uit dat zaden, noten en bessen iets vaker werden gegeten dan knoppen (Claes & Matthysen, 2004). Alle boomsoorten waren in trek, van exoten als Amerikaanse tulpenboom tot de inheemse kastanjes, beuken en lindes. Interacties met foeragerende eekhoorns, mezen, kraaiachtigen en duiven zijn niet waargenomen; voor voedselconcurrentie wordt dan ook niet gevreesd. Verder zijn nauwelijks klachten geuit behalve over lawaai (bij een slaapplek kan het behoorlijk kwetteren!). In slechts twee van de 36 parken is gemeten dat kastanjes resp. populieren minder vruchten droegen na veelvuldig parkietenbezoek. In Brussel maakt de plantsoendienst zich zorgen over de slaapbomen van de parkieten. Ze knagen de bladeren van de boom en de bomen zien er in augustus al behoorlijk kaal uit. Of dit echt effect zal hebben op de conditie van de bomen op langere termijn is nog niet duidelijk.

De trend in de regio Haarlem (1975 - 2005): we gaan door met tellen!

De eerste broedpoging in Nederland stamt uit 1968, in het park Ockenburg in Den Haag. In ons telgebied verschijnt de Halsbandparkiet, twee paar sterk, in 1977 in Aerdenhout. Nico Slotboom zette in 1994 de eerste kolonisatiegegevens voor onze regio op een rij; in 1992 foerageren er steeds meer exemplaren in Schalkwijk, tot een maximum van 35. Een jaar later vliegen en foerageren de Halsbandparkieten bijna overal in en rond Haarlem. Het broeden beperkte zich vooralsnog tot de Haarlemmerhout; in 1982, 1990, 1994 en 2000 zijn respectievelijk nul, twee, twee en zes territoria vastgesteld (van der Hoorn 1994, de Nobel & Geelhoed 2001). De Halsbandparkiet neemt niet alleen in aantal toe, maar ook zijn verspreidingsgebied dijt gestaag uit. Fred Hopman scoorde in 2004 twee

maal een Halsbandparkiet in IJmuiden. Erik Wokke ziet sinds 2005 enkele paren regelmatig ruziën met Kauwen in de Zuiderpolder en Vijfhuizen. Colinda van der Flier noteerde in 2005 twee stuks in Zwanenburg.

Het gezamenlijk slapen beperkt zich inmiddels ook niet meer tot Schalkwijk en de aantallen slapers blijven ook stijgen. De eerste slaapplaatsstelling aan de Boerhaavelaan in Schalkwijk leverde in 1994 een totaal van 26 vogels. Herhalingen van die telling in 2004 kwamen tot 92 à 100 exemplaren. In oktober 2005 waren het alweer 127. Christien Kemp ontdekte al in november 2004 slapende Halsbandparkieten in Zandvoort. In haar PTT-tellingen blijken ze daar nu vaste gasten te zijn. Fred Hopman volgde op een avond in 2004 diverse halsbandjes van de boomsingel aan de Haarlemmerweg richting Halfweg. Tijdens een proeftelling in oktober 2005 zijn er in de schemering nog vogels gezien op diverse locaties ten noorden van de Kleverlaan. Het zou zeker de moeite zijn om deze exoot in de gaten te blijven houden!

Erik Wokke houdt structureel de tellingen op slaapplaatsen in onze regio bij. Niko Buiten doet vooronderzoek naar mogelijke slaapplaatsen in Zandvoort en Bloemendaal, terwijl Guido van Leeuwen en Wim de Groot, met succes dus, het noorden van Haarlem afspeuren. Meldingen van nieuwe slaapplaatsen of andere opvallende parkietengroepen zijn zeer welkom. U kunt uw gegevens doorgeven per e-mail (erike.wokke@wanadoo.nl). Er kunnen ook Alexanderparkieten tussen zitten, want ook deze soort breidt zich uit. Als u een keer mee wilt kijken op zo'n slaapplaats, kunt u ook een afspraak met Erik maken. Ideeën voor ander veldonderzoek aan deze soort kan men ook altijd indienen bij onze veldwerkcommissie.

Dankwoord

Met dank aan Diederik Strubbe, Erik Wokke en Pim de Nobel voor hun gegevens en ideeën! Marieke Weerheim, Diederik Strubbe en Pim de Nobel gaven uitstekende aanvullingen en tekstsuggesties. De waarnemingen op en de speurtochten naar slaapplaatsen werden verzameld door (in alfabetische volgorde) Niko Buiten, Fred Cottaar, Steve Geelhoed, Wim de Groot, Fred Hopman, Evert van Huijssteeden, Guido van Leeuwen, Christien Kemp, Pim de Nobel, Mieke Ooms, Nico Rensen, Nico Slotboom, Piet van Vliet en Erik Wokke. Met grote dank! Mijn eigen speurtochten in 2004 in Bennebroek en Heemstede-zuid hebben overigens niets opgeleverd.

Geraadpleegde literatuur

- Anselin A. & Segers, M., 2004. Halsbandparkiet. In: Vermeersch G. et al. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededel. Vlaams Inst. Natuurbehoud 23: 250-251.
- Butler C., 2003. Population biology of introduced Rose-ringed Parakeets *Psittacula krameri* in the UK. Proefschrift Oxford University.
- Claes D. & Matthysen, E., 2004. Inleidende studie naar de voedsel生态学 en de mogelijke schadeproblematiek van de Halsbandparkiet *Psittacula krameri* in Vlaanderen en Brussel. Natuur Oriolus 70: 145-151.
- Diek, H. van, 2005. Het jaar van de Halsbandparkiet ten einde. SOVON-nieuws 18.
- Hoorn, B. van der, 1994. Broedvogels van de stadsparken. Fitis 30(3) 132 - 135.
- Lever C., 1997. Ring-necked Parakeet. In: E.J.M. Hagemeyer & M.J. Blair (eds.). The EBCC Atlas of European breeding birds: their distribution and abundance - T&AD Poyser London.
- Nobel, W.T. de & Geelhoed, S.C.V., 2001. Broedvogels in Haarlemmer- en Eindhoven. Fitis 37(2): 82-93.
- Pieterse S. & Tamis, W., 2005. Exoten in de Nederlandse avifauna: integratie of concurrentie? Het Vogeljaar 53: 3-10.
- Slotboom N., 1994. De Halsbandparkiet (*Psittacula krameri*). Fitis 30(3): 123 - 125.
- Strubbe D., 2004. Habitatkeuze van Halsbandparkieten (*Psittacula krameri*) en mogelijke effecten op inheemse holenbroeders. Licentiaatsthesis Universiteit van Antwerpen.
- Strubbe D., 2004. Studie van de verspreiding van invasieve Halsbandparkieten in Vlaanderen en inschatting van de impact op inheemse soorten. Projectomschrijving voor een promotiestudie aan de Universiteit van Antwerpen.